

Діагр. 13. Кількісний розподіл авторефератів дисертацій за галузями науки

(Далі буде)

Надійшла до редакції 28 вересня 2018 року

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 316.35:004.738.5]:004.946(100)

Руслан Гула,
доктор історичних наук, доцент
кафедри українознавства,
культури та документознавства
ПНТУ імені Юрія Кондратюка

Ірина Передерій,
доктор історичних наук, доцент,
завідувач кафедри українознавства,
культури та документознавства
ПНТУ імені Юрія Кондратюка

Інтернет-спільнота як феномен глобального кіберпростору

Розглянуто проблему ролі та місця мережі Інтернет у глобальному інформаційному просторі. Досліджено зміст поняття "кіберпростір" та запропоновано авторське бачення розкриття його сутності за допомогою низки сучасних наукових підходів. Проаналізовано значення терміна "інтернет-спільнота", з'ясовано їхні види, виокремлено специфічні ознаки, а також особливості функціонування у структурі блогосфери крізь призму соціокомунікаційних технологій.

Ключові слова: кіберпростір, соціокомунікаційні технології, блогосфера, інтернет-спільнота.

Актуальність дослідження. Процеси глобалізації та модернізації вплинули на формування унікального феномену "віртуальної інформаційної політики" як засобу реалізації та захисту національних інтересів у кіберпросторі. В сучасному світі це прерогатива винятково розвинених держав, натомість для інших учасників інформаційно-політичного простору є загроза своєрідного інформаційного неокolonіалізму. Як наслідок, постає проблемна ситуація, зумовлена

такими процесами: сучасне інформаційно-політичне поле, що перебуває одночасно в процесі глобалізації й тенденції до інтеграції, уніфікації світу, характеризується відкритою та прихованою інформаційною агресією, яка виявляється через множину форм і наслідків впливу на процес формування нової соціальної моделі — інформаційного суспільства як основного суб'єкта здійснення інформаційного протиторства.

Стан дослідження проблеми. Вивченню сутності глобального інформаційного простору присвячено праці Р. Арона, З. Бжезинського, О. Тофлера, М. Кастельса. Серед вітчизняних авторів виокремимо праці В. Андрущенко, О. Базалука, О. Бахтіярова, В. Бебика, А. Гуцала, О. Зернецької, В. Іванова, Є. Макаренка, які вивчають проблеми, пов'язані з тенденціями функціонування глобального комунікативного простору, визначенням місця й ролі вітчизняних комунікативних структур і технологій у цьому процесі. Окрім того, сучасна українська політична думка дедалі більше зближується з практикою політичного менеджменту й управління, зосереджує увагу на дослідженнях практично значущих інформаційних аспектів національної безпеки.

Мета статті — дослідити особливості функціонування інтернет-спільноти в глобальному кіберпросторі.

Єдиний (глобальний) інформаційний простір формувалася впродовж кількох останніх десятиліть. Цей процес був тісно пов'язаний із розвитком новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та зростанням швидкості трансляції інформації. Найважливішим етапом його становлення стала поява та поширення Інтернету.

У світовій мережі утворилася унікальна *інтернет-спільнота* — "особливий агент, що формує автономну реальність і впливає на специфіку взаємодії індивідів у новому соціальному просторі. Власне, Інтернет-середовище є однією зі сфер розподілу суспільства на реальне й віртуальне" [1, с. 59]. Позитивною рисою цього простору слід вважати те, що він є не лише конгломератом комп'ютерних мереж, а й (що особливо важливо) новоствореною спільнотою дієвих людей, пов'язаних кіберсоціальними мережами. Інтернет — одна з найперспективніших технічних можливостей забезпечення міжкультурної взаємодії та співпраці [2, с. 335]. Для інтернет-спільнот, що формуються в інтернет-середовищі, характерним є об'єднання за інтересами чи напрямками діяльності [3, с. 494]. Окрім того, їм притаманні специфічні ознаки, до яких належать:

1. Подібність до наднаціональних інформаційних корпорацій і здатність конкурувати з ними.
2. Певний суверенітет, що дає змогу спільнотам вступати в геополітичну конкуренцію за сфери впливу.
3. Здатність до мобілізації інтелектуальних ресурсів (ця характеристика надзвичайно важлива в умовах ведення інформаційної війни).
4. Виняткова спроможність проникати в будь-які соціальні структури.
5. Готовність до модернізації та можливість "мімікрії" в найкоротший термін.
6. Проведення інформаційно-психологічної діяльності для реалізації задалегідь визначених цілей.
7. Наявність мотиваційної ідеології, знаків, символів.
8. В умовах інформаційного протистояння (чи навіть реальних військових конфліктів) вербування "агентів" для ведення широкомасштабної розвідувальної, диверсійної та партизанської війни в інформаційно-психологічному просторі держав-конкурентів.

Ці спільноти та об'єднання є множинністю не віртуальних, а реальних учасників. Проблему людини в інформаційному просторі слід вивчати у двох вимірах: по-перше, це дослідження віртуальності, по-друге, аналіз проблеми буття людини у віртуальному просторі.

Віртуальний простір "містить інформаційну компоненту матеріальних суб'єктів", тобто його варто розглядати як відображення у свідомості індивіда уявлень про світ через систему цифрових кібертехнологій [4, с. 220].

Уперше поняття "кіберпростір" використано 1984 р. у працях письменника У. Гібсона на позначення сукупності інформації, що міститься в комп'ютерних мережах. У дослідженнях учених поняття "*глобальний кіберпростір*" (*global cyberspace*), мережевий інформаційний простір, трактується як унікальне явище, що має тенденцію до динамічної зміни параметрів, чого не відбувається з фізичними об'єктами [5].

Кіберпростір має низку ознак і характеристик, визначальними серед яких є інформаційність, комунікативність та технологічність. Тому різноманітність підходів у визначенні сутності цього явища зумовлена як надшвидким розвитком комп'ютерних технологій, так і процесами формування свідомості нового типу — віртуальної. Стисло схарактеризуємо ці підходи.

Віртуально-кібернетичний підхід. Відповідно до визначення командувача ВПС США М. Уїнна 20 березня 2007 р. на засіданні Сенату США, присвяченого створенню тимчасового кіберкомандування Військово-повітряних сил, кіберпростір — це "середовище, в якому електронний та електромагнітний спектр використовуються для зберігання, модифікації та обміну даними через мережеві системи та відповідні фізичні інфраструктури" [6, с. 86].

Соціотехнічний підхід розкриває сутність кіберпростору через його інтегративну функцію, що об'єднує соціальний і технічний складники. Зокрема, Ю. Даник стверджує, що складниками кібернетичного простору є інформаційний, комунікаційний, віртуально-комп'ютерний мережевий та соціотехнічний простори [7, с. 57].

Віртуально-інтелектуальний підхід передбачає осмислення ідентичності кіберпростору та інфосфери як середовищ, що, акумулюючи грандіозні масиви інформації в невизначеному та безкінечному просторі-часі, володіють "власним інтелектом", так званим світовим розумом, і можуть стихійно оновлюватися, подавати інформацію незалежно від запрограмованих кодів, операційних програм та алгоритмів. Тобто віртуально-технічне явище набуває ознак істоти з індивідуальним мисленням [8].

Космополітично-соціетальний підхід визначає кіберпростір як середовище, в якому народжується і самореалізується космополітична свідомість, механізм комунікації якісно нового типу між суб'єктами діяльності. У межах цього підходу зроблено акцент на ідеологічних імперативах Інтернету щодо ліквідації кордонів, утворення єдиної "світової держави", де люди зможуть реалізувати власний потенціал незалежно від індивідуальних характеристик та ознак за

принципом справедливості. Це новітнє середовище створює власні світові спільноти й прагне до модернізації норм і суспільних законів відповідно до сучасних реалій інформаційного соціуму, де рівність і рівноправність онлайн мають екстраполюватися в офлайн-реальність. "Кіберпростір являє собою абсолютну модель космополісу — без кордонів, без національностей та рас, цілковиту індивідуальність кожного "громадянина" [9, с. 178].

Згідно з *військово-прикладним* підходом кіберпростір належить до сфери військового протистояння як комплексне середовище для застосування сил і засобів інформаційної та збройної боротьби. За визначенням Ю. Супрунова, це "мережа інфраструктури, електронні засоби та засоби поширення електромагнітних випромінювань, інші фізичні інфраструктури, сполучені з соціотехнічним простором, які використовуються для створення, зберігання, модифікації та передачі інформації, управління об'єктами (системами) та зброєю впливу на об'єкти (системи) сторони супротивника, а також інформацію, яку вони містять" [10].

З перетворенням віртуальної реальності на життєве середовище сучасної людини, з розвитком цифрових технологій і пов'язаних із ними змін способів спілкування трансформуються також і чимало глибинних сутнісних характеристик особистості. Сучасна людина об'єктивно переживає стан системної кризи ідентичності, спричинений комплексом суперечностей між консерватизмом індустріального суспільства та творчістю й креативністю сприйняття майбутнього в прогресивному інформаційному суспільстві. Як результат, вона повністю втрачає право на "особисте життя" та ідентифікується як "суб'єкт віртуального суспільства" в соціальному просторі численних електронних баз даних [11, с. 180]. Отже, людина стає одночасно *суб'єктом та об'єктом* інформаційного віртуального впливу, а також споживачем і виробником інформаційного продукту.

Суб'єкти глобального віртуального інформаційного простору характерні й унікальні. Вирізняють чотири їх види, а саме:

— *віртуальна соціальна спільнота* — це соціальна система, сукупність різноманітних соціальних систем та їх окремих елементів, сегментів інформаційного простору, джерел інтелектуальних і матеріальних ресурсів, які існують безвідносно до реального "простору — часу" та об'єднані для досягнення єдиної мети за допомогою спільної ідеології, що є провідним системотворчим чинником;

— *онлайн-спільнота* є спільнотою суб'єктів діяльності, яка ґрунтується на масовому перенесенні інформаційної активності та взаємодій інтернет-мереж у режим онлайн;

— *мережевий соціум* — це група людей, взаємодія яких відбувається переважно у глобальних комп'ютерних мережах;

— *віртуальна коаліція* — це суб'єкти геополітичної конкуренції у формі віртуальних союзів у складі медіахолдингів, масштаби діяльності яких мають глобальний характер.

Гіперрозвиток сучасних ІКТ спровокував появу нових професій ІТ-фахівців: програміст, системний адміністратор, perl-програміст, веб-дизайнер, системний аналітик та ін. Водночас зріс попит на "професійних комунікаторів" у мережі, що провадять деструктивно-замовну діяльність, котра негативно впливає на якість інформаційного продукту в Інтернеті та проходить на межі легального правового поля. Це *розробники ботів* (спеціальних програм, що використовуються для автоматичного поширення реклами (агресивний маркетинг), спаму чи вірусних шкідливих програм; *хакери*, які здійснюють DDoS-атаки на сервери та інформаційні ресурси для виведення систем із ладу (організують віртуальні спільноти, найвідомішою з-поміж яких є міжнародна група "Anonymous", а також запровадили окрему мережеву культуру — "хакерство", що проголошує ідеологію анархізму в мережі); *тролі*, які розміщують брутальні або провокаційні повідомлення в Інтернеті. В інформаційних війнах активно використовують потенціал цих агресивних "бійців віртуального фронту" для маніпуляцій суспільною свідомістю та шантажу держав.

Інтегрованою просторово-часовою одиницею віртуальної реальності та однією з найефективніших форм організації інтернет-середовища у глобальному інформаційному просторі є блогосфера. На нашу думку, це сегмент глобального інформаційного простору, який утворюється й функціонує як комплекс скоординованих суб'єктів віртуального середовища та джерел інформації, що формують систему інформаційно-комунікаційних зв'язків, здатну до синергетичного оновлення, трансформації, поширення й кореляції інформаційних ресурсів для маніпуляції суспільною свідомістю.

Інформаційним ресурсом блогосфери є *блог* (англ. *weblog* — мережевий журнал) — веб-сайт або персональний сайт, який містить короткі записи тимчасової важливості та значущості, має відкритий характер і передбачає обговорення, публічну полеміку в коментарях до блогозаписів або у власних блогах у середовищі мережевого спілкування. Суб'єктом віртуального середовища є *блогер* — функціонер, який веде блог. Блог також трактують як персональну сторінку в Інтернеті, що містить інформацію у зворотному хронологічному порядку [12]. Сучасна блогосфера має ознаки комерціалізації (поширення реклами та просування "проплачених" тем чи персон), деперсоналізації (блогер часто не веде блог особисто, а користується послугами професіоналів) та криміналізації (виявляється через протиправний характер делінквентної поведінки) і стає простором для розгортання суспільних практик [13]. Блогосфера виконує в суспільно-політичному житті інформаційну, експресивну, дезінформувальну, дискредитаційну, презентаційну, маркетингову та культуротворчу функції.

Віртуальна реальність мережових комунікацій також має специфічні характеристики. До переваг належать:

- зручність;
- доступність;

- свобода вибору сфери спілкування;
- значний організаційний потенціал;
- оперативність;
- усунення просторових кордонів для комунікації;
- динамічність реакції користувачів на отриману інформацію;
- створення унікальних передумов для всебічного розвитку особистості.

Натомість безсумнівними недоліками використання Інтернету є:

- ймовірність технічних помилок;
- створення та поширення комп'ютерних вірусів;
- інтелектуальне шахрайство та плагіат;
- культивация насилля, порнографії;
- відстеження комунікацій у мережі;
- застосування для диверсійних, терористичних актів;
- розвиток хакерського середовища;
- поширення неправдивої інформації (фейків);
- порушення етики мережевого спілкування для штучного створення конфліктної ситуації (тролінг);
- кібербулінг — приниження та переслідування у мережі Інтернет. Походить від юридичного терміна "булінг" (англ. *bullying*), яким позначаються дії, здатні викликати страх, принизити чи іншим чином негативно вплинути на людину.

Саме наявність зазначених недоліків спричинила появу комплексу проблем, які можуть становити загрозу психофізичному здоров'ю та соціально-духовному стану людини, а саме:

- значне переобтяження інформацією сучасної віртуальної особи;
- ґрунтовні зміни типу мислення та свідомості;
- зниження рівня критичного аналізу спожитої інформації [14, с. 27].

Глобалізація, пришвидшення руху інформаційних потоків і збільшення обсягів даних призводять до виникнення проблеми інформаційної нестабільності і формування комплексу етичних проблем. Остання тенденція особливо виразна в процесі залучення людини до світового комунікативного простору Інтернет [15], адже *homo virtues* ("людина віртуальна") починає вдаватися до відмінного від традиційного способу життя — віртуального. Він характеризується принципово новою системою світоглядних, етичних, психологічних констант, що визначають реалії буття людини в межах глобального інформаційного простору, який завжди балансує на межі між реальним і віртуальним, між цивілізацією і культурою, між соціумом і прагненням жити власним життям. Така ситуація зумовлює потребу екзистенціального вибору між віртуальним простором і неможливістю відокремити реальне від віртуального [11, с. 180].

Інтернет-технології стали символом сучасності, плюралізації та демократизації джерел інформації. Вони дають змогу шукати потрібну інформацію та вільно обмінюватися нею. Значно розширився процес комунікації, організований за принципом піраміди, на верхівці якої — джерела інформації, а в основі —

множини реципієнтів. В умовах нових інформаційних технологій спостерігаємо парадоксальне явище, коли в разі збільшується кількість виробників інформації й одночасно зменшується число споживачів, які розуміють її справжній зміст. Така тенденція спричиняє стресові стани людини, викликає так званий "інформаційний шок", зумовлений можливістю отримувати нескінченну кількість інформації й вірогідністю одночасного "інформаційного перевантаження".

Отже, сучасний кіберпростір — це специфічне середовище. У ньому помітно змінюється зміст таких явищ, як взаємодія, конкуренція в процесі спільної діяльності. У разі силового протистояння через цей простір, за допомогою відповідних засобів і методів, здійснюється вплив на реальні бойові дії, військове та ідеологічне протистояння.

Список використаної літератури

1. Вахула Б. Я. Соціальні Інтернет-мережі з позицій інтегративної парадигми / Б. Я. Вахула // Роль суспільних наук у забезпеченні стабільності розвитку глобальних світових процесів у XXI ст. : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. — Київ, 2013. — С. 58—60.
2. Мироненко Г. В. Інтернет-психологія: напрями досліджень і перспективи розвитку / Г. В. Мироненко, Н. В. Климчук // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия "Филология. Социальная коммуникация". — 2008. — Том 21 (60). — № 1. — С. 333—337.
3. Кастельс М. Становление общества сетевых структур / М. Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе: антология; под ред. В. Л. Иноземцева. — Москва : Academia, 1999. — С. 494—495.
4. Иванов А. К. Глобальное информационное пространство и его место в современном международном праве / А. К. Иванов // Ползуновский вестник. — Барнаул : АлтГТУ. — 2005. — № 1. — С. 219—227.
5. Bryant W. D. Cyberspace superiority. A conceptual model / W. D. Bryant // Air & Space Power Journal. — 2013. — November—December; Butler S. C. Refocusing cyberwarfare thought / S. C. Butler // Air & Space Power Journal. — 2013. — January—February.
6. Супрунов Ю. М. Нормативно-правове забезпечення розгортання систем кібернетичної оборони провідних країн світу / Ю. М. Супрунов // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. — 2011. — № 1 (5). — С. 85—89.
7. Даник Ю. Г. Кібернетичний простір та забезпечення кібернетичної безпеки держави / Ю. Г. Даник // Тези доповідей IV міжнародного науково-технічного симпозиуму "Нові технології в телекомунікаціях" (8—21 січня 2011 р.). — Київ : ДУКТ. — С. 56—58.
8. Бояндин К. Инфосфера как разумная среда обитания. — Режим доступа: <http://boyandin.name/blog/590/infosfera-kak-razumnaya-sreda-obitaniya>. — Загл. с экрана.
9. Козуб О. О. Кіберпростір як середовище породження і самореалізації принципу космополітизму / О. О. Козуб // Гуманітарний вісник ЗДІА. — 2010. — № 43. — С. 176—179.
10. Супрунов Ю. М. Нормативно-правове забезпечення розгортання систем кібернетичної оборони провідних країн світу / Ю. М. Супрунов // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. — 2011. — № 1 (5). — С. 85—89.
11. Луценко Т. В. Людина в структурі комунікативної реальності як суб'єкт віртуального простору / Т. В. Луценко // Гілея. — 2014. — № 81. — С. 179—183.

12. Bar-Ilan J. Information hub blogs / J. Bar-Ilan // Journal of Information Science. — 2005. — Vol. 7. — No. 4.
13. Castells M. The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance / M. Castells // The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science. — 2008. — Vol. 616. — No. 1.
14. Говорухина К. А. Глобальное информационное общество и новые аспекты изучения пропаганды в контексте информационной безопасности / К. А. Говорухина // Человек. Общество. Управление. — 2012. — № 1. — С. 26—31.
15. Войтенко В. П. Феномен людини: Дванадцять дзеркал / В. П. Войтенко; Медико-біологічне товариство "Гіппократ". — Київ, 1999. — 58 с.

Рассмотрена проблема роли и места сети Интернет в глобальном информационном пространстве. Изучено содержание понятия "киберпространство" и предложено авторское видение раскрытия его сущности с помощью ряда современных научных

подходов. Проанализирован термин "интернет-сообщество", выяснены их виды, выделены специфические признаки, а также особенности функционирования в структуре блогосферы через призму социокоммуникационных технологий.

The problem of the role and place of the Internet network in the global information space is generalized. The content of the concept "cyberspace" is revealed and the author's vision of disclosing its essence is proposed with the help of a number of modern scientific approaches. The essence of the term "Internet community" is analyzed, their types are elucidated, specific features are singled out, as well as features of functioning in the structure of the blogosphere through the prism of socio-communicational technologies.

Надійшла до редакції 19 березня 2018 року

УДК 070:316.77]:316.32

Валерій Баїшманівський,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри видавничої справи,
редагування,
основ журналістики та філології
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Любов Баїшманівська,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри світової літератури
та методик викладання
філологічних дисциплін
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Особливості комунікації реципієнта та засобів масової інформації у глобалізованому світі

Розкрито проблему комунікації реципієнта й засобів масової інформації у глобалізованому просторі; ЗМІ розглянуто як активну інформаційно-комунікаційну систему, що сприяє досягненню взаєморозуміння в суспільстві на основі загальнокультурних норм.

Ключові слова: реципієнт, засоби масової інформації, глобалізований світ, діалог культур, соціокультурний простір.

Постановка проблеми. Глобалізаційний процес, спрямований на зміни в усіх сферах життя суспільства, неможливий без активної співпраці з засобами масової інформації (ЗМІ). Активізація руху на економічне, політичне та культурне зближення реципієнтів виборює для медіа провідні позиції в загальному комунікаційному процесі. Від засобів масової інформації залежить систематизація інформаційних компонентів, стабілізація міжнародних відносин як у світі загалом, так і в Україні зокрема. ЗМІ репрезентують одну з найважливіших інституцій сучасного соціуму, оскільки жоден суспільно значущий процес не відбувається без представників преси, радіо й телебачення. Медіа стали вагомим складником формування свідомості громадянського суспільства, адже, виконуючи одну з основних функцій — соціальної критики, екстраполюють аудиторії інформацію про становлення, розвиток і діяльність держави.

Сучасна людина потребує від засобів масової комунікації мобільності в отриманні перевіреної й правдивої інформації, що позитивно впливає на рейтинг та

імідж медіа. Відповідно, проблема вивчення особливостей комунікації реципієнта й засобу масової інформації в сучасному глобалізованому світі набуває особливої ваги, а її вирішення позитивно позначиться на взаємозв'язку між реципієнтом і журналістом. Закономірно, що створений на основі цієї співпраці інформаційний простір репрезентує базову доміанту економічного, політичного й культурного розвитку нашої держави, забезпечує виховання національно свідомого суспільства та входження його на рівноправних позиціях у глобалізований комунікативний простір. Виконуючи основну соціальну функцію, журналістика зобов'язана працювати та представляти інформацію за принципом достовірності, об'єктивності та незалежності поглядів, адже, обираючи певний журналістський матеріал, аудиторія довіряє автору, а неперевірені чи сфальшовані повідомлення можуть призвести до її втрати. На комунікації "автор — читач" вибудовується репутація ЗМІ як найвагоміша перспектива їх подальшої взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З-поміж науковців, які досліджують новітні мас-медіа, виокреми-